

Етноідентифікаційний ресурс курсу «Етнопедагогіка»

У статті висвітлено основні змістові лінії університетського курсу «Етнопедагогіка», розкривається його етноідентифікаційний ресурс та шляхи використання в процесі професійної підготовки майбутнього педагога.

Ключові слова: етнопедагогіка, етноідентифікаційний ресурс, підготовка майбутнього вчителя.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Університетський курс етнопедагогіки посідає важливе місце в забезпеченні професійного та громадянського зростання особистості майбутнього педагога. В Київському університеті імені Бориса Грінченка вже понад десять років викладається цей курс як педагогічна дисципліна для істориків, філологів, соціальних педагогів, дошкільників та вчителів початкового навчання. Прилучення студентів, майбутніх педагогів, до народного виховного досвіду, глибинне знайомство з традиціями родинного життя, трудового виховання, звичаями, обрядами, народними духовними цінностями сприяють вихованню патріотизму, демократизму та гуманізму, закладених в основі народної педагогіки, пошани до духовних надбань свого й інших народів, розвитку творчого педагогічного мислення, новаторським пошукам у галузі виховання. Вони вказують на історичну перспективу, формують нове бачення шляхів розвитку національної педагогічної думки в майбутньому.

Аналіз досліджень і публікацій... Останні дослідження в педагогіці підтверджують, що розв'язання даної проблеми цікавить багатьох науковців. З'явилась велика кількість публікацій, присвячених різноманітним проблемам етновідносин, етнополітики, полікультурності, міжетнічної взаємодії, етновиховання, розвитку етнопедагогіки як науки тощо. Науковці прагнуть пояснити причини тих чи інших подій та явищ в етнопедагогіці, вдаються до їх детального аналізу, обґрунтовують доцільність та актуальність наведених фактів. У дослідженнях вітчизняних вчених є певні напрацювання в цьому напрямі. Починаючи з перших років нашої незалежності проблемою розвитку етнопедагогіки в Україні займалися відомі вчені-дослідники М.Стельмахович, Є.Сявавко, Г.Довженок, З.Васильцова, В.Скуратівський, В.Мосіяшенко. Дуже цінними, на нашу думку, є сучасні праці професорів І.Беха, О.Вишневського, Н.Дем'яненко, В.Євтуха, М.Євтуха, П.Ігнатенка, В.Кононенко, П.Кононенко, В.Кузя, Г.Лозко, А.Марушкевич, Ю.Руденка, Б.Ступарика, О.Сухомлинської, П.Щербаня та ін. Аналіз педагогічної практики у вищій школі свідчить про те, що заявлена нами проблема є не достатньо дослідженою, тому знаходиться під постійною увагою викладачів та науковців. За таких умов актуальність досліджуваної проблеми зростає. Це вимагає від науковців, професорсько-викладацького персоналу певних підходів експериментальної перевірки, висновків та узагальнень.

Формулювання цілей статті... Постановка цілей та завдань статті полягає в аналізі досліджуваної проблеми, можливостей та перспектив її вирішення. Багаторічний досвід викладацької та методичної роботи дає нам можливість зробити висновок, що заявлена проблема є актуальною не лише в теоретичному, а й у практичному аспекті. Наші дослідження послугують у підготовці методичних рекомендацій, розробці лекцій та в організації і проведенні науково-дослідницької роботи з майбутніми педагогами. Тому саме таку мету ми переслідуюмо при підготовці та написанні цієї статті.

Виклад основного матеріалу... Відродження української етнопедагогіки у вищих навчальних закладах, посилення інтересу до етнопедагогіки з боку педагогів-науковців спостерігається на сучасному етапі національного і державного відродження України. У народній педагогіці тепер справедливо вбачають ефективний засіб формування національної свідомості, гуманізації навчального процесу, підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Завдання полягає в тому, щоб перебороти національний нігілізм у значної частини молоді, виховати в неї почуття патріотизму, рідного дому, пошану до рідної мови й культури, створити умови можливої етноідентифікації молоді людини, студента. Досліджуючи проблеми викладання етнопедагогіки, ми переконались в тому, що ця педагогічна дисципліна має вагомий етноідентифікаційний ресурс. Він складається із тих засобів і запасів, якими володіє зміст курсу. До таких ресурсів ми відносимо всю інформацію про народи, етноси, їх розміщення на території, умови проживання, господарювання, звичаї, традиції, народні ремесла, ритуали, віросповідання, ставлення до виховання молоді, її ідеалів, відомих людей країни, загальну культуру населення тощо. При цьому ми розуміємо, що весь зміст курсу етнопедагогіки є народознавчим і соціокультурним в

цілому. Всі етнографічні знання про народи світу, людство складають загальну культуру людини. Потенціал курсу етнопедagogіки полягає у сукупності наявних засобів (навчальних, методичних, освітніх) та можливостей навчальної дисципліни.

На вступній лекції з етнопедagogіки ми наголошуємо студентам, майбутнім педагогам, що етнопедagogіка – цілісна педагогічна система, що вона будувалася на емпіричних знаннях, реальних життєвих потребах, була зумовлена соціально-економічним життям народу, необхідністю підготувати гідну зміну, носіїв етнокультурної спадщини свого народу. Тому ідеалом у етнопедagogіці є людина праці, трудівник, творець. Вихованню трудівника сприяла ціла система етнопедagogічних засобів, що підпорядковувалися таким провідним принципам, як виховання працею, природовідповідності, гуманному ставленню до дитини в поєднанні з розумною вимогливістю, зв'язку з щоденним життям тощо. Народна педагогіка з покоління в покоління відтворює образ народу в його кращих рисах. «Поки вона жива – живий і народ, який її створив», – так стверджує автор навчального посібника «Української етнопедagogіки» В.Мосіяшенко [1, с.6].

Студенти мусять знати, що етнопедagogіка на сучасному етапі розвитку нашого суспільства покликана вирішувати важливі проблеми побудови національної школи, серед яких такі:

- перебудова підготовки вчительських кадрів у педагогічних закладах на національних традиціях, що витримали випробовування часом;
- відродження в кожній сім'ї почуття синівського ставлення до національних святинь та символів, до історії рідного краю, народу, України;
- організація виховання дітей на прогресивних родинних звичаях, обрядах і традиціях;
- побудова національної школи, освіти, педагогічної науки на народних національних традиціях українців та представників інших народів, що живуть в Україні.

На першій лекції ми зробили наголос на меті викладання курсу етнопедagogіки, яка полягає в розкритті і сприйнятті найактуальніших етноідеїєсоціально-виховного напрямку, на осмисленні та усвідомленні етноідентифікаційного ресурсу змісту навчального матеріалу.

З огляду на мету курсу ми акцентуємо увагу студентів на важливих завданнях курсу етнопедagogіки:

- висвілити значення етнопедagogічних знань у професійній діяльності викладачів учителів, майбутніх фахівців освітньої галузі;
- розкрити провідні ідеї найдавніших джерел етнопедagogічних знань і означає їхнє місце у змісті освітньо-виховної діяльності педагога;
- проаналізувати принципи, засоби, методи, напрями етнопедagogіки;
- розглянути проблему використання міфічних образів в етновиховній практиці;
- обґрунтувати зміст релігійного наповнення етновиховних ідей;
- довести вагомість впливу рідномовного середовища на етновиховний процес;
- наголосити на значенні дотримання народних етнотрадицій у вихованні особистості;
- розкрити вплив етновихованих ідей на родинне виховання;
- сприяти вимогливому ставленню до виконання передбачених кожною темою завдань орієнтації бажаючих на самостійне поповнення знань з проблем етнопедagogіки.

Ми рекомендуємо студентам опрацювати у навчальному посібнику «Вступ до етнопедagogіки» (автори В.Б.Євтух, А.А.Марушкевич, Н.М. Дем'яненко, В.В.Чепак) тему: «Етнопедagogіка – основа освітньо-виховного досвіду українського народу» [2, с.24].

З метою реалізації цих завдань ми спроектували напрями роботи зі студентами в лекційний та позалекційний час, що дозволить глибше пізнати етноідентифікаційний ресурс курсу. Серед напрямів були:

- повноцінне інформаційне забезпечення курсу через зміст навчального матеріалу лекції, використання при цьому різномірних інформаційних джерел, цитат, графічно-ілюстративних зображень, документів, унаочнень;
- пошуково-творчий напрям передбачав виконання студентами творчих завдань, що спрямовували набуття ними вмінь і навичок дослідницької діяльності, розвивали нестандартне мислення;
- самостійне поглиблення знань з теми;
- проведення дискусій, що надає можливість осмислити кожному студенту вивчене, потребує логічних мислительних операцій та обґрунтування власної позиції.

Для етноідентифікації себе з українським етносом студентам необхідно використовувати такий навчальний ресурс як концептуальна база курсу. До концептуальної бази етнопедagogіки можна віднести такі категорії: «культура», «етнос», «нація», «освіта», «виховання», «традиції», «етнічна самосвідомість», «етнічна картина світу», «поведінкові моделі етносу», «етнічна психологія», «ментальність». На розкриття цієї бази наголошує Г.Волков у своїй праці «Етнопедagogіка» [3, с.4].

Вагомим етноідентифікаційним ресурсом курсу є зміст навчального матеріалу про культуру українського народу. Культура є феноменальним явищем в житті всього людства. Вона є багатогалузевою системою, яка охоплює увесь матеріальний і духовний світ певної нації як специфічну форму її життєдіяльності. Розвинена культура дає можливість людині виробити практичні навички у різних сферах діяльності, збагачує її духовний світ. Кожна доросла людина, представник певного соціуму, володіє рисами, притаманними етносу, нації, до якого належить. Особистість, як і сама культура, розвивається шляхом накопичення цінностей попередніх поколінь і створенням своїх.

У свій час І.Огієнко зауважував: «Світ Божий великий і складається з окремих народів чи націй, і кожен народ – окреме закінчене ціле. І в тому краса всесвіту, що народи зберігають свою окремішність, як на пишній луці кожна окрема квітка має окремий колір і запах» [4, с.15]. Вчений наголошував: українці мають свою власну культуру, яку народ створив протягом багатьох віків свого існування. Він пише: «...родюча земля, її родючі соки дали народу-велетню, тому народу, що виріс тут своєрідним, великим та дужим, талановитим та тямучим. І не дивлячись на всі перешкоди, що завше горою ставали йому на дорозі, народ український утворив своє власне життя, утворив велику своєрідну культуру. І можна тільки дивуватись, дивуватись і благоговіти, як це народ наш незвичайно тернистим шляхом досяг такої великої культури» [4, с.4]. Вчений акцентує на тому, що: «... пишна природа чарівного краю нашого сама нахилиє до замилювання у всякім мистецтві» [4, с.10]. До галузей культури І.Огієнко відносить своє право, свою церкву, що витримали російську нівеліровку. Так вчений зауважує, що українська церква відрізнялася службою, обрядами та звичаями [4, с.11]. Далі вчений наголошує: «І який би бік життя ми не взяли, ми скрізь побачимо, що народ наш виявляє себе окремим, своєрідним народом з самостійною культурою. Народ український утворив свої звичаї, як от – родини, хрестини, весілля, похорон, свої вірування й переконання, утворив свої обставини життя, зачісування кіс («хохол чи оселедець»), свій музичний інструмент (бандура, ліра, торбан), свої страви, свій танок, – і все таке, що надає йому оригінальності і одріжняє од інших народів; було колись, у нас був навіть свій календар, і рік наш не припадав до московського» [4, с.21].

Глибоко оптимістичні висновки відомого дослідника української культури Д.Антоновича. На його думку, людина, що витворила родинну організацію й живе у родинному укладі, є культурнішою від людини, котра до організації родини не дійшла. Він вважав, що плем'я є досить культурним станом проживання людини. Вчений стверджував, що найважливішим культурним чинником є утворення держави, її удосконалення. Він погоджувався, що можна також вважати за культурні ті народи, які мають письмо в своїй мові та це письмо вживають. Далі дослідник зауважує, що однак, який би критерій не покласти, то український народ все ж буде не тільки народом культурним, але й народом дуже старої і дуже високо розвинутої культури [5, с.12].

З історії розвитку українського соціуму та української культури відомо, що упродовж багатьох тисяч років історичного буття населенням активно сприймалися культурні впливи багатьох народів, які жили на українській землі. Д.Антонович узагальнює, що найперспективнішою є «...здатність сприйняти культурний досвід, пристосувати до свого вжитку, дати йому своє власне оригінальне, національне забарвлення і в той спосіб світовий культурний чинник обернути у чинник національної культури» [5, с.24].

Значний етноідентифікаційний ресурс міститься у навчальних темах курсу «Виховний ідеал української етнопедагогіки», «Складові виховання дітей в українській етнопедагогіці», «Народ про сім'ю як основу етнопедагогіки», «Українська козацька педагогіка», «Педагогіка народного календаря» тощо. В усіх напрямках української народної педагогіки прослідковується питання підготовки дитини до праці, до життя, до правильного сприйняття громади, соціуму, сусідніх народів і ролі нашого народу в розмаїтті інших народів, знання славної історії предків.

У народній педагогіці сучасна етнопедагогіка справедливо вбачає ефективний засіб формування національної свідомості студентів, гуманізації навчального процесу. Завдання полягає в тому, щоб перебороти національний нігілізм у значної частини молоді, виховати в неї почуття патріотизму, рідного дому, пошану до рідної мови й культури.

Висновки... Як засвідчують наші педагогічні дослідження, повноцінну, культурну, толерантну, національносвідому особистість студента, майбутнього педагога, з почуттям власної гідності, з високими моральними якостями можна виховати лише завдяки правильно організованій системі вивчення національних ідеалів, традицій, звичаїв. Зміст всього курсу «Етнопедагогіка» наповнений навчальним матеріалом, що сприяє формуванню особистості молодого українця, патріота і громадянина своєї держави. Постійно у навчальному процесі йде орієнтація на знання про людство на Землі як про єдину спільноту, взаємодію народів шляхом «діалогу культур», шляхом розуміння й проникнення у проблеми людства.

Список використаних джерел і літератури:

1. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. / В. А. Мосіяшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 174 с.
2. Євтух В. Б. Вступ до етнопедагогіки : навч. посіб. / [Євтух В. Б., Марушкевич А. А., Дем'яненко Н. М., Чепак В. В.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 88 с.
3. Волков Г. Н. Этнопедагогика : учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Г. Н. Волков. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 176 с.
4. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Курс, читаний в Українському народнім університеті / І. Огієнко. – К. : Видавництво Книгарні Є. Череповського, 1918. – 272 с.
5. Антонович Д. Українська культура : лекції / за ред. Д. Антоновича. – К. : Либідь, 1993. – 395 с.

Анотація

Л.Б.Паламарчук

Етноідентифікаційний ресурс курсу «Етнопедагогіка»

В статті розкриваються основні смислові лінії університетського курсу «Етнопедагогіка», аналізується його етноідентифікаційний ресурс і пути використання в процесі професійної підготовки майбутнього педагога.

Ключевые слова: етнопедагогіка, етноідентифікаційний ресурс, підготовка майбутнього учителя.

Summary

L.V.Palamarchuk

Ethnoidentificational Resource of the Course «Etnopedagogics»

This article illuminates main sense lines of university course of ethnopedagogics, it discovers its ethnoidentificational resource and the ways of its use in the process of future pedagogue's professional training.

Key words: ethnopedagogics, ethnoidentificational resource, future teacher training.

Дата надходження статті: «18» вересня 2012 р.

УДК 373: 37.035.6 (045)

В.В.ПАШКОВ,

кандидат філософських наук, доцент
(м.Запоріжжя)

Українська етнопедагогіка і питання національного виховання

В статті обґрунтовується роль української етнопедагогіки в становленні національної системи виховання. Подано етнопедагогічний аналіз ідей та методів народної педагогіки.

Ключові слова: етнос, етнопедагогіка, народні традиції, система виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Після набуття незалежності перед українською державою постали великі і складні завдання з розбудови економічних, соціально-політичних та духовних засад нашого суспільства. Особливо складними питаннями стали завдання формування суспільної моралі, духовності і на їхній основі створення принципово нової системи виховання молодого покоління.

Складності у вирішенні вказаних проблем полягають у невизначеності в сучасних нормативно-правових актах, на основі яких має будуватися вся система виховання, поняття суспільної моралі, що тісно пов'язані із суспільною ідеологією.

Педагогіка вищої школи, наприклад, визнає, що виховання суспільної моралі є стрижнем всієї системи виховання, і в той же час чітко не визначає вказані поняття. Вони також відсутні в чіткому викладі в Конституції України та Законах України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060 та «Про загальну середню освіту» від 13.09.1999 № 651-XIV.

В Конституції України в ст. 11 говориться, що «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури» [1]. Однак які саме цінності потрібно покласти в основу формування національної самобутності українського суспільства, у чому сутність і головні складові «Української національної ідеї»? Ці питання, на превеликий жаль, чітко не визначені.

Зважаючи на те, що процес виховання не можна зупинити і зачекати, поки будуть визначені основні наукові концепції, в основу засвоєння суспільних цінностей виховання патріотизму і свідомості необхідно покласти систему виховання підростаючих поколінь на культурно-історичних традиціях рідного народу, з творчим використанням елементів національних систем інших народів.